

ЗВЕРНЕННЯ
до Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства
освіти і науки України, Комітету з питань освіти, науки та інновацій
Верховної Ради України щодо законодавчих ініціатив з реформування закладів
вищої освіти

Ми, депутати Львівської обласної ради, висловлюємо глибоке занепокоєння та стурбованість намірами української влади нашвидкуруч, без широкого громадського обговорення в експертних колах, аналізу неминучих ризиків та без залучення представників сторін соціального діалогу, впровадити реформи у вищій школі.

Запровадження реформ щодо реорганізації закладів вищої освіти вже здійснюється за рішеннями уряду, а також пропонується на підставі проєктів законів України № 10399 «Про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та надання державної цільової підтримки її здобувачам» та № 9600 «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки наукової роботи в закладах вищої освіти».

Прийняття запропонованих законопроєктів, безумовно, вплине на фінансування закладів вищої освіти, призведе до впровадження нових механізмів фінансування здобуття вищої освіти, зміни статусу педагогічних, науково-педагогічних працівників та студентів.

Проаналізувавши наведені зміни до законодавства про вищу освіту і можливі негативні наслідки для функціонування вищої освіти, ми, депутати Львівської обласної ради, закликаємо не допустити порушення Конституції України, трудового законодавства, погіршення умов праці працівників закладів освіти та обмеження права на освіту.

Щодо проєкту Закону України № 10399 «Про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та надання державної цільової підтримки її здобувачам»:

1. Запровадження грантової та кредитної системи фінансування для здобуття освіти, яке стане, фактично, ліквідацією державного замовлення, грубо суперечить ст.53 Конституції України щодо права на безкоштовну освіту та не відповідає рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини третьої статті 55 Конституції України «держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах» (справа про доступність і безоплатність освіти) від 4 березня 2004 року № 5-рп/2004) і порушує рівний доступ здобувачів освіти до безкоштовної освіти, оскільки

ставить у нерівні умови здобувачів освіти залежно від гранту та його умов.

Зменшення бюджетного фінансування здобуття вищої освіти змусить заклади вищої освіти збільшити вартість навчання. Нівелюється державна підтримка спеціальностей, дефіцитних на ринку праці.

2. Необхідність збереження державного замовлення в межах бюджетного фінансування за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів. У законопроекті безальтернативно виключаються положення, які врегульовують умови вступу, формування та розміщення державного замовлення для підготовки фахівців ступенів молодшого бакалавра, бакалавра (магістра медичного, фармацевтичного та ветеринарного спрямувань) на поточний рік на рівні не менше як 51 відсоток від кількості випускників загальноосвітніх навчальних закладів, які в поточному році здобули повну загальну середню освіту.

На нашу думку, це порушує статтю 22 Конституції України, оскільки проект Закону звужує зміст та обсяг прав та свобод людини і громадянина у сфері здобуття освіти. У середньо- і довгостроковій перспективі це поглибить процеси міграції молоді, спричинить відтік інтелектуального потенціалу, а також посилить проблему недостатньої кількості кваліфікованих кадрів на ринку праці. Молоді люди знаходять альтернативу навчання в сусідніх державах за рахунок грантової підтримки держав перебування, що створює умови для зменшення кількості охочих здобувати освіту в Україні. Законопроект цієї проблеми не вирішує.

3. Надання державної цільової підтримки майбутнім здобувачам освіти, відповідно до законопроекту, може мати непередбачувані наслідки. Пропонується, що така підтримка буде надаватися лише за умови, якщо фінансово-майновий стан сім'ї одержувача відповідатиме певним критеріям, які в майбутньому буде визначати Кабінет Міністрів України. Враховуючи фінансову та соціальну ситуації в державі, а також практику застосування критеріїв оцінки фінансово-майнового стану сім'ї для призначення різних видів соціальної допомоги в Україні, обґрунтовано існують підстави вважати, що критерії для абітурієнтів, які належать до соціально незахищених категорій населення, будуть достатньо жорсткими, особливо в сьогоdnішніх умовах.

Передбачається суттєве зменшення державного / регіонального замовлення і альтернативно пропонується система державних грантів та довгострокові державні кредити. Державні гранти, які будуть повністю, а в більшості – частково покривати оплату на навчання, не мають чітко визначених критеріїв і розмірів та фактично передбачають скасування академічних стипендій.

Крім цього, запропонований механізм отримання пільгових довгострокових державних кредитів на оплату за навчання має суттєву кількість перепон для його реалізації, зокрема: обов'язковою умовою для їх отримання є гарантії поручителя та умови наявного і достатнього фінансування в державному бюджеті. Запровадження кредитів на навчання дозволяє фінансувати платне навчання, однак не створює механізму пільгового повернення кредитів.

4. Необхідність збереження академічних і соціальних стипендій для пільгових категорій здобувачів вищої та фахової передвищої освіти на відповідному рівні здобуття освіти.

У законопроекті опосередковано йдеться про зменшення кількості здобувачів, які будуть отримувати академічні / соціальні стипендії. В умовах збройної агресії росії проти України, збільшення соціальної нерівності та зростання кількості

громадян, які належать до соціально незахищених категорій населення, може призвести до:

- зменшення мотивації здобувачів до навчання, а значить - погіршення якості вищої освіти та фахової підготовки кваліфікованих кадрів;
- підвищення рівня міграції молоді за кордон, що призведе до невідворотних процесів у системі вищої освіти та відтоку молоді, необхідної для успішного розвитку держави в післявоєнний період. Тому вважаємо необхідним збереження академічних / соціальних стипендій у рамках, визначених чинним законодавством.

5. Запровадження запропонованих змін незворотно призведе до відтоку висококваліфікованих кадрів. Зміна системи фінансування (перехід на гранти) призведе до скорочення науково-педагогічних та педагогічних працівників закладів вищої та фахової передвищої освіти. Зменшення державного фінансування призведе до руйнації колективів кафедр, науково-педагогічних колективів.

Реалізація законопроекту, без практичного опрацювання всіх організаційно-правових і соціальних наслідків, призведе до хаосу, перекосу у фінансуванні закладів вищої освіти, спровокує соціальну напругу.

Щодо проєкту Закону України № 9600 «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки наукової роботи в закладах вищої освіти»:

1. Реалізація законопроекту призведе до порушення трудових прав професорів, доцентів, старших викладачів, викладачів, у разі невиконання норми 500 годин наукової роботи, і переведення їх у статус педагогічних працівників на посади: викладач, лектор, інструктор, тьютор із втратою тарифного розряду та розміру зарплати. Викликає також заперечення ідея надати повноваження Кабінету Міністрів України визначати перелік посад педагогічних і науково-педагогічних працівників, оскільки закон не встановлює критеріїв віднесення посад до відповідної категорії педагогічних і науково-педагогічних працівників.

2. Збільшення навчального навантаження для педагогічних працівників закладів вищої освіти до 900 годин на навчальний рік призведе до суттєвого погіршення якості навчальних занять та інтенсифікації їхньої праці.

3. Встановлення мінімального обсягу наукової роботи для виконання її науково-педагогічними працівниками в обсязі 500 годин на навчальний рік, для такої специфічної сфери діяльності, як наука, є недоцільним і необґрунтованим. Кожен вид діяльності в науці вимагає від різних дослідників різних витрат часу, психоемоційних, розумових та фізичних сил.

На теперішній час у закладах вищої освіти діє діджиталізована система оцінки діяльності науково-педагогічних працівників (відомості про досягнення в професійній діяльності), яка є об'єктивною, повністю відкритою, загальнодоступною. Згідно з цією оцінкою, відповідність займаній посаді кожного викладача визначається за освітою, науковим ступенем, ученим званням, поточним внеском у наукову й освітню діяльність університету. З огляду на це, запровадження певного розміру норми часу (500 годин на наукову роботу) не принесе жодного результату для розвитку науки.

4. Вважаємо окремі норми неприпустимими і такими, що порушують трудові та соціально-економічні права науково-педагогічних працівників, визначені Конституцією України, чинним трудовим і освітянським законодавством.

Одночасно застерігаємо від намірів поспішної реорганізації чи ліквідації закладів фахової передвищої освіти. Збереження системи закладів фахової передвищої освіти у складі університетів має свої переваги в частині безперервності здобуття освіти та свідомої мотивації для здобуття здобувачами вищої освіти – не менше третина випускників продовжують навчання на денній і заочній формах в університетах та інститутах.

Виокремлення коледжів зі структури закладів вищої освіти завдасть непоправної шкоди державним інтересам, перекладе тягар їхнього фінансування на місцеві бюджети, які не готові до такої статті видатків, і збільшить ризики їх ліквідації чи реорганізації.

Значного резонансу на сьогодні набули питання реорганізації закладів вищої освіти. Вважаємо в цьому процесі необхідним налагодити дієвий механізм комунікації між органами державної влади, керівництвом і профспілковим активом закладів вищої освіти, органів місцевого самоврядування – задля широкого обговорення пропонованих змін до законодавства та впровадження необхідних реформ. Адже тільки відкрите обговорення та правовий аналіз законопроектів, прорахування можливих негативних наслідків дозволять впроваджувати якісні реформи в системі вищої освіти, що, своєю чергою, сприятиме розвитку науки та підготовці висококваліфікованих працівників для відновлення вітчизняної економіки в післявоєнний час.

Зазначаємо, що в процесі реформування системи бюджетного фінансування здобуття вищої освіти насамперед мають бути дотримані принципи, визначені Конституцією України, законами України «Про вищу освіту», «Про освіту», щоб забезпечити конституційні права громадян України на здобуття безоплатної вищої освіти в державних і комунальних закладах на конкурсній основі, та збереження трудових, соціально-економічних прав усіх учасників освітнього процесу закладів вищої освіти.

Ми, депутати Львівської обласної ради, звертаємось до Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, Комітету з питань освіти, науки та інновацій Верховної Ради України з вимогою не допустити обмеження права здобувачів на безоплатну вищу освіту та погіршення умов праці працівників закладів вищої освіти.

Прийнято
на XXII черговій сесії
Львівської обласної ради
VIII скликання
12 березня 2024 року